

A Rubens-kép legendája

Örmény anekdoták

Van a szamosújvári örmény templomnak egy értékes Rubens-képe, mely Krisztusnak a keresztfáról való levételét ábrázolja. Hogy került ez a kép Szamosújvárra, és melyik időben, erről még ma is egyre-másra járják az anekdoták, legendák, apróságok, hitelesen eldöntve a kérdés azonban még nincs. Egyedüli feltevés, ami valószínűnek látszik, az, hogy Ferenc császár ajándékozása révén került a gyönyörű kép az örmények tulajdonába. Írásos dokumentum azonban erről sincs, szinte hihetetlen, hogy ennek a fontos eseménynek ne akadt volna krónikása. Nemcsak az örmények, hanem a magyar történészek is megbolygatták ezt a kérdést, de eredményt nem értek el, mert még jobban összezavarták a dolgot, s a kép ajándékozási idejére, valamint az örmény küldöttség Ferenc császárnál való látogatására új dátumokat állapítottak meg, ami még nehezebbé teszi a dolgokban való eligazodást. Négy változatát ismertetjük a Rubens-képre vonatkozó legendának, nem tartva egyebet szem előtt, mint hogy a közlések abban a formában és tartalommal kerüljenek nyilvánosság elé, ahogyan a hagyományban és az egyes írók feljegyzéseiben élnek.

I. A Rubens-képre vonatkozó legendák majdnem mindegyike a Bécsben 1800–1805 körül járt örmény küldöttség szereplésével hozza kapcsolatba a kép odaajándékozását. Van azonban egy olyan legenda is, mely ezekről a dolgokról mit sem tud, és a Ferenc császár 1817-beli szamosújvári látogatásának tulajdonítja a kép

megszerzését. Ezt a legendát Lukácsi Kristóf plébános állítólag hitelesnek mondta, és úgy emlékezett róla mindig, mint amelyet elődei tartottak emlékezetben Ferenc császár szamosújvári látogatásáról.

Ferenc császárt ugyanis 1817-ben, mikor először tett ott látogatást, az örmények nagy pompával és hódolattal fogadták. A mai Felső-Vízutcát látogatásának emlékére „Király” utcának nevezték el, ezenkívül a külső fény emelésében kifejtettek mindent, amit csak lehetett. A császár állítólag az akkori plébánosnál szállt meg, és a villásreggeli alatt feltűnt neki egy rendkívül díszes veretű, antik cukortartó, melyről a plébános úgy nyilatkozott, hogy az több száz éves eredetű, és készítési helye Örményország volt.

– Ejnye, be szép! – mondta állítólag a császár, és kezébe véve a cukortartót, hosszasan gyönyörködött benne.

A villásreggeli végeztével nemskára kocsira szállt a császár, s ekkor a plébános hódolattal meghajtva magát előtte, így szólt:

– Adja meg Felséged nekem és az örményeknek azt az örömet, hogy e cukortartót, mely Felséged magas tetszését megnyerte, hódolattal felajánlhassam.

A császár természetesen szabadkozott egy ideig, de végre beleegyezett, hanem ekkor ő fordult a plébános felé, és a következőket mondta:

– Most már én kívánom, hogy kérjen Főtisztelendőséged tőlem valami ajándékot.

Mit tehetett mást ebben a helyzetben a plébános, mint hogy alázatosan hajlongott és hallgatott. A császár kör-

nyezetében levő urak közül az egyik erre odasúgta a plébános fülébe:

– Kérje Rubensnek a „Krisztus levétele” képét.

A plébános azonban nem mert szólani most sem, s csak mikor feléje fordult ismét a császár, és siettette a kérelmet, beszélt ilyenformán:

– Felsőged kegyes jóvoltából, kérem templomunk számára a Rubens-képet.

– Az nekem is becses ereklyém, de jól van, legyen a tiétek – szólt a császár, és azóta Rubens világhírű képe a szamosújvári egyház tulajdonát képezi.

II. Szamosújvár piaci temploma egyik mellékoltárán Rubens eredeti műve van: Krisztus keresztfáról levétele, mit olvasóink metszések után is ismerhetnek. Hogyan került a festészet e remeke hozzánk, azt a következőleg beszélük.

Mint mondják, e kép eredetileg Rómában volt. Onnan a napóleoni mozgalmak alatt Bécsbe került, a Belvedere-be. Történik azonban, hogy 1800-ban Szamosújvár város részéről küldöttség megy Bécsbe, kik jó szolgálatukkal annyira megnyerik Ferenc császár kegyét, hogy a küldöttséget arra jogosítá, hogy a Belvedereből tetszésök szerint egy képet válasszanak.

Örmény polgártársaink el is mennek, megnézik a képtárt, s midőn Rubens e remekén megnyugodnának, jelentik az igazgatónak, hogy ez lesz azon kép.

– Miféle kép?

– Melyet mi Őfelsége kegyéből magunknak viszünk.

– Az nem lehet. E kincset nem ígérhette el Őfelsége...

Az igazgató az ügyet a fejedelem elé viszi. Mindenáron meg kívánja az ígéretét másoltatni. De Ferenc császár

ígéretét vissza nem vonta, s a képet elhozták.

Azonban a remekmű egy kissé nagyobb volt, mintsem a hely, hova alkalmazhatták. Mit tettek tehát? Lábát a képnek levágták... Így szól az adoma. De nem áll, mert e kép alsó része csak be van hajtva, a mű megcsonkítása nélkül.

Kovári László

III. Ferenc király alatt sok pénzt emésztettek föl a háborúk; az állampénztár már üresen állott... E költségek fedezéséhez igen jelentékeny összegekkel járultak hozzá az örmények. Most is útban van a küldöttség, mely sok aranyat visz Bécsbe. A „Burg”-ban szállásolták el. Estve a királyi asztalhoz ültetik.

– Szeretem az örményeket – szólt a király –, de örmény szót még nem hallottam; beszéljeteek valamit, hadd halljam: szép-e az örmény nyelv?

Mire az egyik szólott Chácshádur nevű társához:

– Chenámi Chácshádur! Chonthikháre gichentre or churén u chárén choszkh. (*Chácshádur rokonom! A Király fölkerít, hogy egymással pár szót váltsunk.*)

Lehet, hogy a ch torokhang, mely a szándékosan választott szavak mindegyikében előfordult, nem nyerte meg az uralkodó magas tetszését, de viszonzásul a sok aranyért, ajándékot ígért Szamosújvár városának.

– Most menjeteek, járjátok körül székvárosomat, nézzeteek meg mindent, aztán jerteek és mondjátok meg: mivel jutalmazalak meg titeket.

Visszatértek az örmények.

– No, mit adjak?

– Fölséged határtalan kegyétől a Rubens-képet, mit a „Belvedere”-ben láttunk, kérjük hódoló tisztelettel.

– A király be szokta váltani ígéretét; ezért, habár nem szívesen válok meg e remekműtől, de odaadom.

Igy jutott e fejedelmi ajándék, mely Krisztus levételét a keresztről ábrázolja, és műértők által 60 000 forintra van becsülve – Szamosújvár birtokába 1806-ban.

Szongott Kristóf

IV. Szamosújvárnak és a szamosújvári nagytemplomnak egyik büszkesége a főséges Rubens-kép, melyet az imaház egyik fülkéjében féltő gonddal őriznek.

Igen bizony, egy valódi, eredeti Rubens-kép, Krisztus levétele a keresztfáról, melynél szebbet nemigen alkotott a nagy művész. A képen a főalakon kívül József és Magdolna alakja csodálatosan szép, oly igaz fájdalom van kifejezve arcukon, hogy önkéntelen könnyek gyűlnek szemünkbe, és lelkünket, melyet a kor szelleme oly fásulttá tett, mély áhítat fogja el, s térdünk önként hajlik meg az Igaz előtt.

E gyönyörű műkincsről keveset beszélnek az emberek, még kevesebben tudják létezését. Mint a féltve őrzött titkot takargatják a jó örmények, vagy legalábbis nem hirdetik a világnak, mintha félnének, hogy valamely hatalom még elveheti tőlük. Szó sincs róla! Becsülettel szereztek, áldozatkészségükért, hűségükért kapták jutalmul, övék a dicsőség és a tulajdonjog.

Ferenc császár a sok háborúskodás folytán gyakran jött abba a helyzetbe, hogy kénytelen volt alattvalói áldozatkészségét igénybe venni, s ily esetben többször voltak segítségére az örmények. Mindig készséggel, bőkezűen áldoztak a fejedelmükért, s szerényen megelégedtek egyes kiváltságokkal a város (szabad királyi

város stb.) és nemesi címekkel a maguk részére.

Egy alkalommal kegyesen kérdi a császár a pénzhozó küldöttségtől, hogy nincs-e valami különleges kívánságuk, amit teljesíthetne. Nincs-e valamire szükségük?

Az örményeknek élelmes eszük volt, s nem utasították vissza a fejedelmi jóakaratot, hanem egész alázattal kinyilvánították, hogy nekik bizony volna egy igen-igen nagy kérésük. Ugyanis éppen új templomot építenek, s abba kellene egy egyszerű oltárkép.

Oh, csak egy oltárkép! Ez bizony kis kívánság, és Ferenc császár saját kezű utalványt adott a Belvederbe, hogy adassék át Szamosújvár képviselőinek az a szent kép, amelyet ők választanak maguknak.

És az örmények műízlését egy felseges Rubens-kép nyerte meg, melyet az igazgató fájó szívvel csomagoltatott be. Inkább tíz mástól vált volna meg, mint ettől az egytől; de hát nem tehetett kifogást: a királyi szó, a királyi ígéret szent.

Mikor a Belveder igazgatója jelentés tett a császárnak a dologról, rögtön a küldöttség után indította futárjait, és kérte a visszahívott örményeket, hogy válasszanak más képet, akár tízet, éppen csak ezt az egyet nem.

– Vagy ezt, Uram, vagy egyet sem – felelték a küldöttek –, a mi templomunkat csupán ez az egy találja.

És mert a királyi szó adott szentség, Ferenc császár fájó szívvel ugyan, de fejedelmi nagylelkűséggel egyezett bele az elszállításba... és ma oly kincset képez e kép, amelyre ugyancsak büszkék lehetnek Szamosújvár polgárai.

Harmath Lajos

*(Bányai Elemér gyűjtése,
Szamosújvár, 1902)*